O‘QUVCHILARNING O‘QISHGA BO‘LGAN MOTIVATSIYASINI OSHIRISHDA PSIXOLOGNING O‘RNI

Isxakxodjayeva Dilobar Azadovna
Toshkent viloyati Zangiota tumani 9-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirishda maktab psixologining o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Ta’lim jarayonida motivatsiyaning psixologik omillari, ichki va tashqi rag‘batlantirish mexanizmlari hamda o‘quvchilarda o‘quv faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirish yo‘llari yoritilgan. Shuningdek, psixologning diagnostik, korreksion va maslahat berish faoliyatlari orqali o‘quvchilarning o‘qishga qiziqishini rivojlantirish usullari ko‘rib chiqiladi. Maqola umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida psixologik xizmat samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy va amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, o‘qishga qiziqish, maktab psixologi, ta’lim jarayoni, ichki motiv, tashqi motiv, psixologik qo‘llab-quvvatlash, o‘quvchi, ta’lim samaradorligi, korreksiya, diagnostika.

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi va o‘qish motivatsiyasi muhim pedagogik va psixologik omillardan biri hisoblanadi. Chunki aynan motivatsiya o‘quvchining ta’lim jarayonidagi faolligi, mustaqil fikrlashi, bilimlarni o‘zlashtirish darajasi hamda kelajakdagi kasbiy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ta’lim muassasalarida o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan ijobiy munosabatini shakllantirish va rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. O‘quvchilarda o‘qish motivatsiyasining shakllanishi murakkab psixologik jarayon bo‘lib, u ichki

(qiziqish, ehtiyoj, maqsad) va tashqi (rag‘bat, baho, ijtimoiy muhit) omillar bilan belgilanadi. Ayrim o‘quvchilarda bilimga tabiiy intilish kuchli bo‘lsa, boshqalarida esa o‘qishga bo‘lgan qiziqish yetarli darajada shakllanmagan bo‘lishi mumkin. Bunday holatlarda maktab psixologining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi o‘quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini o‘rganish, ularning qiziqishlari va ehtiyojlarini aniqlash, shuningdek, o‘qishga bo‘lgan motivatsiyani oshirishga qaratilgan turli psixologik metod va texnologiyalarni qo‘llash orqali muhim vazifani bajaradi. U o‘quvchilarga psixologik maslahat berish, korreksion ishlarni tashkil etish hamda o‘qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorlik qilish orqali ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, o‘quvchilarda o‘ziga ishonch, maqsad qo‘yish ko‘nikmalari va o‘qishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishda psixologik qo‘llab-quvvatlashning o‘rni beqiyosdir. Shu nuqtayi nazardan, o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirishda maktab psixologining faoliyati nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-psixologik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Asosiy qism

O‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasi ta’lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, u bilimlarni o‘zlashtirish sifati, darsdagi faollik va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini belgilab beradi. Motivatsiya mavjud bo‘lgan holatda o‘quvchi faqat baho olish uchun emas, balki bilimga ega bo‘lish, o‘zini rivojlantirish va kelajakdagi maqsadlariga erishish uchun o‘qiydi. Shu sababli ta’lim muassasalarida o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan ichki qiziqishini shakllantirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Motivatsiya psixologik jihatdan ichki va tashqi turlarga bo‘linadi. Ichki motivatsiya o‘quvchining bilimga bo‘lgan tabiiy qiziqishi, o‘zini rivojlantirishga intilishi va o‘qish jarayonidan zavq olishi bilan ifodalanadi. Tashqi motivatsiya esa baho, mukofot, ota-ona va o‘qituvchi tomonidan beriladigan rag‘bat, shuningdek, ijtimoiy bosim kabi omillar bilan

bog‘liqdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, barqaror va uzoq muddatli o‘quv faoliyati asosan ichki motivatsiyaga tayanadi. Shu bois psixologik xizmatning asosiy maqsadi o‘quvchilarda aynan ichki motivatsiyani rivojlantirishga qaratiladi.

Maktab psixologi o‘quvchilarning motivatsion holatini aniqlashda diagnostik metodlardan foydalanadi. Jumladan, kuzatish, suhbat, testlar va so‘rovnomalar orqali o‘quvchining qiziqishlari, ehtiyojlari, o‘qishga munosabati va shaxsiy xususiyatlari o‘rganiladi. Diagnostika natijalariga asoslanib, har bir o‘quvchi uchun individual yondashuv ishlab chiqiladi. Bu esa ta’lim jarayonini samarali tashkil etish va o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi.

Psixologning korreksion faoliyati ham muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘quvchilardagi past motivatsiya, o‘ziga ishonchsizlik, xavotir va stress holatlarini bartaraf etishga qaratiladi. Bunda treninglar, psixologik mashg‘ulotlar, guruhiy va individual suhbatlar orqali o‘quvchilarda ijobiy fikrlash, o‘ziga ishonch va maqsad qo‘yish ko‘nikmalari shakllantiriladi. Ayniqsa, o‘quvchilarning muvaffaqiyatga erishish tajribasini oshirish ularning motivatsiyasini kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, maktab psixologi o‘qituvchilar bilan hamkorlikda o‘quv jarayonini motivatsion jihatdan boyitishga yordam beradi. Darslarda interaktiv usullar, o‘yin texnologiyalari, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi. O‘qituvchi va psixolog hamkorligi natijasida o‘quvchilarda bilim olishga bo‘lgan ijobiy munosabat shakllanadi. Ota-onalar bilan ishlash ham psixolog faoliyatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ota-onalarning bolaga bo‘lgan munosabati, qo‘llab-quvvatlashi yoki aksincha, bosim o‘tkazishi o‘quvchining motivatsiyasiga bevosita ta’sir qiladi. Shu sababli psixolog ota-onalarga bolani to‘g‘ri rag‘batlantirish, uning yutuqlarini qo‘llab-quvvatlash va ortiqcha bosimdan saqlanish bo‘yicha tavsiyalar beradi. Umuman olganda, o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini

oshirishda maktab psixologining o‘rni beqiyosdir. U nafaqat muammolarni aniqlaydi, balki ularni bartaraf etish va o‘quvchilarda ijobiy ta’lim motivatsiyasini shakllantirishda faol ishtirok etadi. Shu orqali ta’lim jarayonining samaradorligi oshadi va o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga keng imkoniyat yaratiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini shakllantirish va rivojlantirish ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlovchi asosiy psixologik omillardan biridir. Motivatsiya yuqori bo‘lgan o‘quvchilar bilimlarni chuqurroq o‘zlashtiradi, dars jarayonida faol ishtirok etadi hamda o‘z oldiga aniq maqsadlar qo‘yishga intiladi. Ushbu jarayonda maktab psixologining o‘rni alohida ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘quvchilarning individual xususiyatlarini o‘rganish, ularning qiziqish va ehtiyojlarini aniqlash hamda motivatsiyani oshirishga qaratilgan psixologik ishlarni tashkil etishda muhim vazifalarni bajaradi. Diagnostika, korreksiya, maslahat va profilaktika faoliyatlari orqali psixolog o‘quvchilarda ijobiy o‘quv motivlarini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, psixologning o‘qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorligi o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan munosabatini yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi. To‘g‘ri tashkil etilgan psixologik qo‘llab-quvvatlash natijasida o‘quvchilarda o‘ziga ishonch, maqsadga intilish va bilim olishga bo‘lgan barqaror qiziqish rivojlanadi. Demak, o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirishda maktab psixologining faoliyati ta’lim sifatini yaxshilash va shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Yo‘ldoshev J.G‘. **Ta’lim menejmenti va boshqaruv asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
2. G‘oziev E.G. “Umumiy psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.

3. Davletshin M.G. “Yosh davrlari va pedagogik psixologiya”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
4. Rasulov A. “Maktab psixologiyasi asoslari”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
5. Ziyonet axborot-ta’lim portali materiallari: www.ziyonet.uz
6. UNESCO. “School Violence and Bullying: Global Status Report”. – Paris, 2019.
7. Internet ma’lumotlari